

CHARAKTERISTIKA HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

Praha je hlavním městem České republiky. Z toho vyplývá i její úloha přirozeného centra politiky, mezinárodních vztahů, vzdělávání, kultury a ekonomiky. V rámci EU se hlavní město Praha řadí mezi vyspělé regiony. Od roku 1992 je její historické centrum zapsáno na seznamu kulturního dědictví UNESCO. Všechny tyto aspekty se odrážejí ve specifickém charakteru a postavení Prahy mezi ostatními regiony naší republiky.

Podle zákona ČNR o hlavním městě je Praha **statutárním městem**. Je spravována orgány hlavního města - Zastupitelstvem hl. m. Prahy, Radou a Magistrátem hl. m. Prahy. Pro výkon státní správy je Praha od roku 2001 členěna na 22 správních obvodů, z hlediska samosprávného ji tvoří 57 autonomních městských částí s vlastními volenými orgány. Tyto městské části nejsou ovšem zcela homogenní. Jsou zde městské části s vyhraněným charakterem městského centra, nebo naopak městské části příměstského charakteru. Liší se stupněm urbanizace, hustotou zalidnění, kvalitou technické infrastruktury i sociálně ekonomickými podmínkami života obyvatel. I co do počtu obyvatel jsou mezi těmito částmi velmi významné rozdíly. Zatímco čtyři městské části počtem obyvatel překračují 100 tisíc (Praha 4, Praha 10, Praha 8 a Praha 6), jedenáct nedosahuje ani 2 tisíc obyvatel a z toho dvě městské části mají méně než 500 obyvatel (Praha-Nedvězí a Praha-Královice).

Hl. m. Praha je největším městem České republiky. Rozkládá se na ploše 496 km², což je pouze 0,6 % území republiky, ale **počtem obyvatel 1 241 664 k 31. 12. 2011** představuje necelých 12 % obyvatel státu. Praha jako město tedy výrazně dominuje struktuře osídlení v České republice, když druhé největší město Brno představuje třetinu její populační velikosti. V roce 2010 však Praha přišla o své postavení nejlidnatějšího kraje a předstihl ji v tomto směru Středočeský kraj.

Současná rozloha města je výsledkem přirozeného historického vývoje a dlouhodobého **územního růstu**. Za počátek lze považovat 2. polovinu 9. století, kdy byl založen Pražský hrad a pod jeho ochranou se začala rozvíjet samostatná podhradní osídlení. Z nich se pak postupně vyvinula samostatná města pražská: Staré Město, Malá Strana, Nové Město a Hradčany. Rozhodujícími okamžiky dalšího vývoje do dnešní podoby byl rok 1784, tedy doba vlády Josefa II., kdy byla čtyři samostatná města pražská spojena v město Prahu. Dále pak rok 1850, 1883, 1884 a 1901, v nichž byla postupně k Praze připojena další čtyři města (Josefov, Vyšehrad, Holešovice-Bubny a Libeň). **Zákonem ze dne 6. 2. 1920** byla vytvořena **Velká Praha**, když bylo k Praze připojeno 39 okolních obcí. **K dalšímu územnímu růstu pak došlo postupně v letech 1960, 1968** (připojeno 21 obcí Středočeského kraje), **1970** a konečně **1974**, kdy bylo k Praze připojeno dalších 30 obcí Středočeského kraje. Od tohoto roku nedošlo v Praze k žádným dalším územním změnám.

Počet obyvatel Prahy rostl již od poloviny 17. století prakticky až do roku 1992, kdy kulminoval. Sledujeme-li průběžně výsledky periodických cenzů, počet obyvatel se v přepočtu na současné území od prvního sčítání lidu (1869) do roku, kdy bylo spočteno nejvíce Pražanů (1991), zvýšil 4,5 krát. Během období 1991 až 2001 počet obyvatel poklesl, k čemuž došlo poprvé za celou historickou řadu výsledků cenzů. Od roku 2002 se počet obyvatel Prahy opět každoročně mírně zvyšoval až do roku 2010. Stav ke konci roku 2011 je o více než 15,5 tisíc obyvatel nižší. To je ovlivněno zahrnutím výsledků sčítání lidu, domů a bytů 2011 do výsledného počtu obyvatel. V minulých letech šlo pouze o přírůstky obyvatel z migrace, a to zejména o přírůstky osob v produktivním věku, které se stěhují do Prahy především z důvodu širokých možností uplatnění na trhu práce a převažují mezi nimi cizí státní příslušníci. **V roce 2006 byl poprvé po 26 letech zaznamenán také přírůstek přirozeným pohybem (počet narozených byl vyšší než počet zemřelých).** To je dáno hlavně vyšším počtem narozených dětí ženám silných ročníků sedmdesátých let. Od roku 2006 je počet narozených dětí vždy vyšší než počet zemřelých. V roce 2010 byla tato hodnota nejvyšší od roku 1975. V roce 2011 se již přirozený přírůstek obyvatel podle očekávání snížil, ale hodnota 1 876 osob je stále pro Prahu jedna z vyšších.

Pro **populační situaci** v Praze je tradičně charakteristické neustálé mírné zvyšování průměrného věku obyvatel, který je v Praze stále vyšší než v ČR celkem a nejvyšší ze všech krajů ČR. V roce 2011 byl v hl. m. Praze průměrný věk 41,9 let oproti 41,6 letům v roce 2010 a oproti 41,1 letům v ČR celkem. **Zastoupení dětí v populaci** opět meziročně mírně narostlo (na 13,3 % obyvatel do 15 let). Počet osob v produktivním věku se již od roku 2009 mírně snižuje a klesá i jejich procentuální zastoupení. Naproti tomu téměř o 4 % se meziročně zvýšil počet obyvatel starších 64 let a jejich podíl vzrostl na 17,2 % v pražské populaci. **Index stáří v Praze trvale vysoko překračuje celorepublikový průměr** a oproti předchozímu roku se zvýšil. Na rozdíl od vývoje v letech 2007 až 2010, kdy v Praze tento poměr mezi dětskou složkou populace a obyvatel v poproduktivním věku meziročně klesal. Index ekonomického zatížení (poměr mezi počtem obyvatel v produktivním věku a dětí do 15 let spolu se seniory nad 64 let) je v Praze trvale nižší než v ČR celkem, v roce 2011 byla jeho výše v hlavním městě 43,8 a v ČR 44,6. Na věkovou strukturu populace má vliv především migrace (vystěhování mladých rodin s dětmi do zázemí metropole a naopak přistěhování lidí

v produktivním věku, zejména z pracovních důvodů). Vliv pozitivního vývoje přirozené měny v posledních několika letech je mnohem méně výrazný.

Pro migrační situaci v Praze, v zejména posledním desetiletí, byl charakteristický vysoký migrační obrát, který je dán především **značnou mobilitou cizích státních příslušníků** stěhujících se za prací. V roce 2008 se ale roční počty přistěhovalých i vystěhovalých poněkud snížily. Poklesl i migrační přírůstek, a to na 5 751 osob v roce 2011. Od roku 2002 je trvale v Praze důsledkem migrace za prací jednak zvýšení počtu cizích státních příslušníků v pražské populaci, ale také posuny ve věkové struktuře populace. Trvale se zvyšuje podíl obyvatel ve věku 15 - 59 let, kteří v Praze nalézají pracovní uplatnění.

Jednoznačně kladným rysem demografického vývoje posledních desetiletí je **prodlužování naděje dožití**. Obyvatelé Prahy se dožívají nejvyššího věku ze všech krajů ČR. V roce 2011 opětovně došlo k mírnému zvýšení naděje dožití při narození u žen na 81,66 let a u mužů na 76,46 let. Ženy v Praze tedy v průměru žijí o 5 let déle než muži. Vysoké hodnoty naděje dožití v Praze bývají přičítány lepší dostupnosti lékařské péče, ale i některým příznivějším tendencím ve způsobu života, a to navzdory zhoršeným parametrům životního prostředí. V Praze je nízká i kojenecká úmrtnost.

Z hlediska **ekonomiky** má hl. m. Praha zcela výsadní postavení v rámci ČR, je hospodářským centrem státu i střediskem pro zprostředkování vlivů nadnárodních hospodářských vztahů na celém území státu. Kromě všech hlavních orgánů státní správy zde sídlí většina finančních institucí a zahraničních firem. To vše má podstatný vliv na ekonomiku Prahy, jejíž ekonomický výkon vytváří stabilně čtvrtinu celostátního hrubého domácího produktu (HDP). Tento podíl se v posledních letech ještě zvýšil. Zatímco v roce 2007 HDP za Prahu nedosahoval 25 %, v roce 2010 to bylo již 25,8 %.

Ekonomika regionu vyjádřená v HDP v běžných cenách v roce 2010 vzrostla. V roce 2010 byl zaznamenán po poklesu v roce 2009 opět meziroční nárůst o necelá 3 % na 972,6 miliard Kč. Hodnoty HDP z roku 2008 (977,1 miliard Kč) však dosaženo nebylo. Obdobně se vyvíjel HDP v republikovém průměru. HDP v přepočtu na 1 obyvatele v Praze trvale vysoko překračuje hodnotu v ČR (v roce 2010 to bylo 216,5 % ve srovnání s celorepublikovou hodnotou). **Vyšší úroveň tvorby HDP je pro metropole typická**. Je to ovlivněno celou řadou faktorů. **V Praze pracuje velká část mimopražských obyvatel, kteří zde vytváří přidanou hodnotu, lokalizací a registrací sídel ekonomických subjektů ve městě, lokalizací zahraničních poboček nadnárodních firem, koncentrací centrálních orgánů veřejného i privátního sektoru**. Podle ukazatele čistého disponibilního důchodu domácností (ČDDD), tedy hodnoty, kterou má domácnost k dispozici pro úspory nebo spotřebu, však Praha převyšuje republikový průměr mnohem méně (131,1 % průměru ČDDD na obyvatele ČR).

S výkonností ekonomiky bezprostředně souvisí i **situace na trhu práce**. **Praha je největším regionálním trhem práce v České republice**. Charakteristickými rysy dosavadního vývoje jsou na jedné straně vysoká lokalizační atraktivita pražského trhu práce, na druhé straně schopnost Prahy pokrýt zvýšenou poptávku. To je dáno jak značnou profesní mobilitou vnitřních zdrojů, tak doposud rychle rostoucími zdroji mimopražských i zahraničních pracovníků. Pražský trh práce díky nabízené šíři profesí stačil absorbovat téměř všechnu pracovní sílu uvolňovanou v procesu transformace i nově přicházející. Praha působí také na zbytek České republiky a zejména na Středočeský kraj, jehož část je k ní integrována intenzivní dojížděnkou za prací a Praha zároveň snižuje jeho nezaměstnanost. Pracovní místa na území hlavního města jsou příležitostmi i pro obyvatele širokého okolí a v podstatě pro obyvatele celé ČR. Podle výsledků SLDB 2001 počet obsazených pracovních míst v Praze představoval více než pětinu všech pracovních míst v ČR. Počet pracovních míst k 1. 3. 2001 byl necelých 726 tisíc a aktivních obyvatel Prahy bylo o 125 tisíc méně. Význam dojíždění za prací je pro Prahu mimořádný. V příštím roce budou k dispozici údaje ze SLDB 2011, které aktuálně zmapují situaci i v této oblasti v takovém detailu, které jiné statistiky trhu práce nemohou poskytnout. Pražská pracovní síla má ve srovnání s ostatními regiony výrazně vyšší kvalifikaci. Více než 30 procent zaměstnaných jsou osoby s vysokoškolským vzděláním a jejich počet má v posledních letech pravidelný vzestupný trend. Také průměrné mzdy v Praze dosahují výrazně vyšších hodnot než v ostatních regionech. V roce 2011 byla v Praze průměrná hrubá mzda (přepočtené osoby) 31 109 Kč oproti 24 319 Kč v celorepublikovém průměru.

Dalším charakteristickým rysem pražského trhu práce je i podprůměrná míra nezaměstnanosti. Praha si dlouhodobě drží nejnižší úroveň nezaměstnanosti v rámci ČR. Minimální hodnota byla jak v Praze, tak v ČR zaznamenána v roce 2008. Po té došlo k vzestupu, ale v roce 2011 se opět míra nezaměstnanosti mírně snížila. V Praze méně výrazně než v ČR celkem. V Praze byla v roce 2011 obecná míra nezaměstnanosti 3,6 % (v roce 2010 to bylo 3,8 %) a v ČR to bylo 6,7 % (oproti 7,3 % v roce 2010). Celkový počet uchazečů o zaměstnání podle statistik úřadů práce se oproti předchozímu roku snížil o 2,5 % na 32 580 uchazečů, naopak počet volných pracovních míst se zvýšil výrazněji, o 30 % na 7 465 volných pracovních míst.

V celé ČR a v také v hlavním městě se základní ekonomická strukturální přestavba po roce 1989 promítla do změn v **odvětvové struktuře ekonomiky**. Charakteristickým rysem vývoje pražské ekonomické základny po

roce 1989 bylo posílení obslužné sféry a pokles podílu výrobních odvětví. Terciární odvětví (služby) představují v Praze již od roku 2000 více než 80 % přidané hodnoty. V roce 2010 to bylo 81,8 %. Také míra zaměstnanosti v této sféře v Praze výrazně překračuje údaje ze všech regionů ČR. V roce 2001 pracovalo ve službách v Praze 77 % všech zaměstnaných a v roce 2010 to bylo více než 82 %. Podíl **výrobních odvětví** na tvorbě přidané hodnoty i zaměstnanosti je v Praze výrazně nižší, než je celorepublikový průměr.

Ve stavebnictví se projevil vliv krize. Praha je sice na vedoucí pozici co do objemu základní stavební výroby, která v roce 2011 představovala 41 % z celé ČR. Nicméně ve srovnání s rokem 2010 její objem poklesl. Opětně v Praze došlo k poklesu počtu vydaných stavebních povolení, a to po Plzeňském kraji nejvíce ze všech regionů. Výrazně se meziročně snížil počet dokončených bytů (nejvíce ze všech krajů, na necelých 57 % počtu z roku 2010). Trh s byty v Praze zaznamenává útlum a na tuto skutečnost reaguje i bytová výstavba. Ta se v posledních letech z Prahy spíše přelévá do jejího okolí ve Středočeském kraji, kam se obyvatelé Prahy nejčastěji stěhují. Ovšem i zde byl v roce 2011 zaznamenán pokles.

Významnou oblastí ekonomiky hlavního města je **cestovní ruch**. V roce 2011 se v hromadných ubytovacích zařízeních ubytovalo 5,1 milionů hostů, což je opět více než v roce 2010, ale oproti předchozímu roku se meziroční nárůst mírně zpomalil, z 9 % na 6 %. Naprostou většinu návštěvníků Prahy, kteří se ubytovali v některém z hromadných ubytovacích zařízení, tvoří trvale **turisté ze zahraničí, kteří zde představují necelých 90 % všech ubytovaných návštěvníků**. Od roku 2009 se však podíl ubytovaných tuzemských hostů zvyšuje a v roce 2011 to bylo již necelých 14 % ze všech hostů pražských ubytovacích zařízení. Praha je nejčastějším cílem tuzemských služebních cest. Mezi zahraničními hosty převládají tradičně Němci a jejich počty trvale rostou. V roce 2011 byly již druhou nejpočetnější skupinou návštěvníci z Ruska, zatímco ještě v roce 2009 to byli Britové. Návštěvníci Prahy nejsou jen turisté, ale v posledních letech se Praha stává i významným kongresovým centrem.

Co se týče hromadných ubytovacích zařízení, jejich počet byl nejvyšší v roce 2008, kdy bylo v Praze 656 všech těchto zařízení. Od tohoto roku je v Praze každoročně zaznamenáván pokles celkového počtu a v roce 2011 to bylo 622 hotelů, penzionů, ubytoven i kempů. Mírně však narůstají počty hotelů vyšších kategorií. Počet 5* hotelů se z 33 v roce 2008 zvýšil na 39 v roce 2011, hotelů 4* v roce 2008 bylo 142 a v roce 2011 již 174. Téměř polovina lůžek pražských ubytovacích zařízení je právě v hotelech nejvyšších kategorií.

Praha je celostátním centrem školství. Již od středního vzdělávacího stupně je zde zvýšená koncentrace škol. V Praze je největší počet gymnázií i středních odborných škol ze všech krajů. Pražské střední školy představovaly ve školním roce 2011/12 plných 14 % ze všech těchto škol v ČR, bylo to 196 středních škol (bez konzervatoří, se školami MV a MO). Studuje na nich 61,8 tis. žáků. Zcela mimořádné je postavení Prahy ve vysokém školství. V posledním školním roce se počet pražských vysokých škol o jednu zvýšil na 33, studovalo zde 144,8 tisíc studentů všech typů studia (školní rok 2011/2012), což je 37 % všech vysokoškolských studentů v ČR. Jejich počet meziročně mírně poklesl. Pozvolna roste i zastoupení cizinců mezi studenty VŠ, v posledních dvou letech to bylo 14 % všech studentů pražských vysokých škol. V posledních letech se v oblasti školství odráží dosavadní demografický vývoj jak v počtech žáků všech typů škol, tak i posunech počtů těchto školských zařízení. Pražská školská zařízení, zejména vysoké školy, slouží nejen obyvatelům Prahy, ale i lidem ze širokého okolí hlavního města a velmi často i z regionů celé ČR.

Také zdravotnická zařízení jsou na území hlavního města koncentrována. Jde hlavně o specializovaná často i výzkumná pracoviště, která ovšem slouží pacientům z celé republiky. Je zde zaměstnána pětina všech lékařů, kteří pracují v celém státě a tento podíl je již několik let stabilní. Počet lékařů v Praze mírně narůstá prakticky ve stejném tempu jako v ČR celkem. Také počet nemocnic je zde nejvyšší ze všech krajů, v roce 2011 bylo v hlavním městě 27 nemocnic. Tyto nemocnice mají i vysoké počty lůžek, které meziročně mírně klesají, ale opět ve stejném tempu jako v ČR úhнем. **Relativní ukazatele ze zdravotnictví v přepočtu na 1 000 obyvatel jsou v Praze trvale nejvyšší ze všech krajů** a výrazně převyšují celorepublikový průměr. Veškerá pražská zdravotnická zařízení slouží i pro okolí Prahy a některá specializovaná pracoviště mají celorepublikovou působnost. Zatímco v ostatních regionech, po předání zdravotnických zařízení do kompetence krajů, je stále více zařízení nestátních, **v Praze pracuje téměř polovina všech lékařů v zařízeních státních (46 %)**.

V návaznosti na význam, polohu a postavení Prahy byla historicky vytvořena široká škála **dopravních vazeb**. Nejblíže jsou oboustranné regionální vazby na Středočeský kraj. Postavení Prahy jako hlavního města ČR podmiňuje také významnou dojízdku obyvatel z celé republiky. Je to jak dojízdka za prací či do škol, tak i za nákupy, za kulturou, ale i do zdravotnických zařízení a podobně. Naopak občané Prahy neomezují své vyjíždky za rekreací na blízké okolí, ale je známo, že využívají k rekreaci prakticky území celého státu. Výrazně středová poloha a atraktivita nejen v rámci ČR, ale i Evropy předurčila Prahu k roli jak důležitého cíle cest tak i místa křížení řady významných tranzitních tras. Praha je centrálním bodem všech **dálničních tras**. Dálnice D1, která má spojit Prahu s Brnem, Ostravou a Polskem, je postavena až do

Bohumína. Dokončení propojení s Polskem se plánuje na rok 2012. Část dálnice D 8 Praha – Drážďany není dokončena mezi městy Lovosice a Řehlovice. Z plánované dálnice D 3 směrem na České Budějovice a Rakousko je postavena malá část. Vysoká intenzita automobilové dopravy v centrálních částech města je důsledkem absence objízdných silničních tras kolem Prahy a zejména vnitřního města. Městský okruh je v současnosti dokončen z poloviny, tunelový komplex Blanka, který je jeho součástí, by měl být dokončen v roce 2014. Aby město nebylo zatěžováno tranzitní dopravou, vzniká tzv. Pražský okruh, který má za cíl odvést tranzit mimo obydlená území města. V současné době je zprovozněna také přibližně polovina pražského okruhu. Posledním úsekem, který byl uveden do provozu byla jeho jižní část.

Praha představuje i důležitý **mezinárodní železniční uzel**. Hlavní nádraží v Praze prošlo celkovou rekonstrukcí, která byla ukončena v roce 2011. Současné vybavení nádraží výrazně zlepšilo komfort cestování. Významnou změnou v železniční dopravě bylo začleňování železniční dopravy v Praze do Pražské integrované dopravy v roce 1992. Celkem je do systému příměstské železniční dopravy s označením S již zahrnuto 30 linek, nejvytíženější tratí byla trať spojující Prahu s Berounem.

Letecká doprava osobní i nákladní je v Praze provozována zejména na letišti Praha-Ruzyně. V roce 2011 zde bylo odbaveno 11,8 milionů cestujících, což v meziročním srovnání představuje nárůst o 2 %. Letiště Praha je jedním z největších vzdušných přístavů v celé střední a východní Evropě. Letiště nyní operuje na dvou drahách. V období provozních špiček je současný dráhový systém využíván na hranici svých možností. Proto se v následujících letech plánuje výstavba nové dráhy. Pro pražské letiště je mj. velmi důležitý i rozvoj dálkové dopravy mimo Evropu, díky ní přibývá i cestujících, kteří českou metropoli využívají jako přestupní bod. V současné době je v souvislosti s letištem hodně diskutované napojení na městskou hromadnou dopravu, zejména v souvislosti s výstavbou prodloužené trasy metra.

Praha má relativně dobře fungující **městskou hromadnou dopravu** s páteřním systémem metra v délce téměř 60 km a sítí tramvajových tratí o délce 142 km. Ročně se vozidly MHD přepraví více než 1 miliarda osob. V roce 2011 to bylo 1 250 milionů osob včetně osob přepravených ve vnějších pásmech a smluvními dopravci. Největší podíl představují cestující v metru (42 % v roce 2011), pak následují tramvaje (25 %) a zhruba stejný podíl představují i cestující v autobusech. Pro Prahu a její okolí je důležitý také systém pražské integrované dopravy (PID). Ten je v současné době provozován do vzdálenosti až 35 km od hranic Prahy, čímž zahrnuje i významnou část Středočeského regionu. PID je obsluhováno 229 obcí. Růst počtu v Praze registrovaných automobilů i nadále pokračuje. Ke konci roku 2011 bylo registrováno 671,3 tisíc osobních automobilů.

Praha patří z hlediska **kvality ovzduší**, i přes výrazné zlepšení v 90. letech, k nejvíce postiženým regionům státu. Kvalita ovzduší v Praze je nejvíce ovlivněna dopravou a výrobou elektřiny a tepla. Největšími zdroji emisí jsou v Praze teplárna Malešice a cementárna Radotín. Co se týče kvality ovzduší měřené pomocí imisních limitů, limity jsou překračovány zejména u imisí oxidu siřičitého (SO₂), prašných částic (PM_x) a benzo(a)pyrenu.